

REGÉLO.

Pesten csütörtökön augusztus 20^{kán} 1840.

Megjelen társával együtt hetenként kétszer vasárnap és csütörtökön. Fél évi díja helyben képekkel 5 ft. borítéktalanul; postán 6 ft. pengőben. Budapestiek évnegyedenként is válthatnak példányt. A' folyóiratnak egyes száma, vagy képe 12 kr. p. p.

ELBESZÉLÉS.

Ki másnak vermet ás, maga esik bele.

(Kozák rege.)

I.

Orditva, mint panaszló nő, futkos a' kölykeitől fosztott nőstény farkas barlangokban 's pusztákon szerte, és fiait hívja; de azok nem jönnek. Barlangja üres; a' vadon kietlen most neki; csak ordítása hat távul viszhangba mint panasz, jajongás.

Egy éltes férfi lépdel a' zurbinié ci pusztaságon Halczynie c felé; viseltes öltönye könyökein nagy lyukak világítottak, szélei kirojtosodvák; nadrága foltos; fahéj-saruja kijártt; lábai csak rongyba tekergetvék; kezében nagy bot; hátán tarisznya; fején itt ott hófehér hajszálak, 's ábrázatja ránczteljes; — hosszú szakálát nap heve és szél fejeiríté-meg, de szürke szemei fiatal tüzét évek lefolytt sora sem hamvaszthatá-el egészen. Szerte tekint a' tájat kémlelő. A' nap áldozó félben; ragyogó ábrázatjának fele még világosságot áraszt, fele pedig már lesülyedt a' láthatár szélén. Az ég derültt, még csak bárány-felhők sem eveznek rajta; csak néhány világos vonal burkolódik ködlepelbe, mint valamely fátyolba, melyet azonban szem csak alig láthat; ez az estszürkület előzménye.

Az ösvény mindenik részén arany hullámmal ring a' rozs, aranylik vöröses fényben a' buza, gazdag fejeiket nyugot felé fordítók. Másik oldalon kisebb nagyobb pásztákban árpa, zab aranylik; a' pohánka ezüst virágai csillognak; foltonként köles barnállik, borsó sárgállik; a' völgyekben pedig sima len zöldül. Az ugar barázdáin túskebokrok inognak 's kigyóznak tova a' begyepesedett ut mellett. Messze messze nyulnak-el hosszú sorban a' bokrok, erdőhöz hasonlólag. Balról kis hegy domborodik, 's ezentul fekszik Halczyniec.

Az öreg mind ezt figyelmesen vizsgálá; minden egyes tárgyat olly tekintettel nézett-meg, melly azt mutatá, hogy e' gyepű, út, szántóföldek, dombok, 's falu rég ismereteseke előtte. Köny szokott

szemébe, 's keble sohajra feszült. Mindkét kezét fustélyosára gyámitván, fatörzsre ült, és szemeit földre szegzé; álmódott vagy hallgatódzék. A' vetésben itt ott fürj pallattyolt; initt amott haris sziszegett; a' pacsirta érzékeny bucsúdalt énekelt; a' távol nádasban réczék hápogtak, és a' tó fenekén békák kuruttyoltak.

Halczyniecben vecsernyére harangoztak; tompa zugás rezgő keresztül a' légürt; melyet a' szél el-elkapkodott. Az öreg nagyot sohajta, mintha keble akart volna szétrepedni. Bánat, öröm vagy hajdani idők emléke foglalatосkodtaták? nem bizonyos: de hogy ezek közül valamelyik, kétséget nem szenved; kezeit, mint imához készülő, egybetevé; fénylő szemei csillagok honában tévedeztek — és sirt. Rövid vala imája, de buzgó; 's az érzelem, mely villámként hatá keresztül, homlokáról a' bú kódét elűzé. A' harang elnémult; a' nap leáldozék; a' szürkület lassanként éjjé sötétült, a' harmat nesztelen hult földre; szerte minden mély nyugalomba merült, csak az öregnek hangjai zavarák a' néma csendet:

Ki hajdan vig és reményteljes
Szagulda távol el,
Te zöld cserény, te dús határ
Im újfönt idvezel!
Év évre szállt, és évre tűnt,
Mióta Krim fele
El — büszke ménen elrohant
Vérszomj-, boszútele.
Leapritá vitéz hadunk
A' durva Nógait;
Fölégeté, lerömbölá
Termő határait.

Darab ideig elcsendesedett, majd újra elkezde, de fájdalmasabb 's lágyabb hangon:

Hah! vérzik keblem, sinledez
Egy gyöngé bájvirág
A' gyilkos khán rablánczain;
Szegény fogoly kozák!
Él-e még a' hadak úja
Dunának partjain?
Kész harcra vézre törni? vagy
Puhul lány csókjain?
Ki hajdan vig öröm között
Szagulda távol el,
Te zöld cserény, te dús határ
Im újra lát, ölel.

Most felállt, 's a' Halczynieche vezető uton tovább haladván, gondolatában minden ismertt tárgyat látott és üdvözölt, és álmodásokba merült a' régi eltűnt idők felett.

II.

Folyam mellett a' nyárfán tarka szarka csereg; és szokása szerint, mit csak tud, mindent kicseveg.

Halczyniec századok óta Horodenski család öröke. Hét éve már, hogy Chmielnicki Bogdán gyilkos kezeit az anya lengyelhon keble vérözönébe főrösztí; aljas gonoszsza fajultán a' lengyelek hatalmas királya parancsait kigunyolá, méltóságát megveté, sőt bűntársait, a' muzulman tatárokat, a' testvér Lákok ellen is fölizgatá. Ugyan ekkor szállítá Horodenski Konstantin, Halczyniec ura, a' már elholt apa 18 éves dalia fíja, feleit: kancsukra, fegyverre, lóra.

A' merész ifjú rettenetes esküt tön; a' lengyelhon dicső — 's királya nagy nevére fogadá: hogy a' tatárokat tüzzel vassal üldözi, tartományukat kietlen vadonná pusztítja; 's barna ménén 300 lovagból álló csapatot vezérlett Krimre, a' messze, távol földre. Egész falu kiállott, midőn a' hadra kész kis kozák csapat elindult; mindenik látá, mint tiporognak a' fiatal hadfiak alatt paripaik; mint lebegteté szél vörös kalpagaikat bozontos gubáikkal; mint ragyog oldalaikon a' görbe kard, 's villoga vállaikon az öles lándsá; milly kozákos vidám bizakodással pattantak nyergeikbe, 's kanyargaták a' korbácsot. Kiki hallotta a' lódobogást, fegyverzörgést, fokonként növekedő zajt, 's fel-felriadó tábori zenét.

A' vár- 's gazdaságra ügyelés Konstantin unoka - testvére Horodenski Mikolára maradt, kivel együtt nevelkedett, 's csaknem hasonkorú vala: de görbe lába miatt — miért közönségesen csak lócslábnak neveztetett — lóra nem ülhetvén, az ellennel szembe nem szállhatott; őszinte bizalommal ragaszkodott hozzá Konstantin, 's mindent rá bízott.

Öregek kidültek, ifjak felnőttek, leányok férjültek; 's a' fiatal nő már unokáival nyájaskodék; Lákok, Kozákok, Tatárok 's orosz csapatok is vonultak keresztül Halczyniecen: de Konstantin fiatal harczosai közül egy sem vala látható. Ha lódobogás rengeté a' földet, 's eb csaholt a' lármára, — ha tábori zene rezge a' levegőn keresztül, — egymást törve tolakodának a' lakosok kapu elébe, 's reményteljesen sugdosák: — talán ők — talán a' mieink — ah nem! — az ő lovaik tüzesebbek, landsáik hegyesebbek, korbácsaik nem így suhognak: ah Istenem, hát rokoninkat soha sem fogjuk már láthatni.

Csak az úrilakból nem repült ohajtás epedő pillantata Konstantin elébe. Horodenski Mikola a' régi cselédeket elüzé, 's helyettük másokat, még pedig külföldieket fogadott; Chmielniczenkóval úgy

vélekedék, 's ezt több ízben ismétlé: hogy a' harczosoknak veszniek kellett, vagy ha még élnek is, de a' Khan fogságában sanyarognak 's békókban sinlenek halálra.

(Folyt. következik.)

ORSZÁG- 'S NÉPISMERTETÉS.

Utazás a' simploni országuton, borromei szigetek felé, a' Lago Maggiorén.

(Vége.)

A' kastélyból mentünk a' kertbe, melly ugyan igen szép osztályokkal és külföldi növényekkel, fákkal ékeskedik: de a' feszültt francia izlés rajta észrevehető, melly annál kellemetlenebb hatást szül, midőn Isola Madrét, hol a' természet szabadon tenyészvén, nincs annyi szög és erőtetett, látta az ember. — Azonban igen sok változékonysággal bir e' kert, valamint is átalján olasz országnak legszebb kertje. Hat babérfa van itt, mellyek minket igen rég mult időkre emlékeztettek vissza. Az időszámítás szerint 650 esztendőtt értek már itt; vaskosságuk, valamint fellegekig nyúló magasságuk igazolni látszik ez éveket. E' babérok egyike büszkén tekintget a' többire, 's ha tövét közelebről szemlélgetjük, valóban egy igen nevezetes ereklyét is lelünk ott. Napoleon a' marengói ütközet előtt ebédelt itt, és evés közben késsel e' fába véste a' hadi tervet. Egy angol, ki nehezen tudta, mit mivel, késével semmisíteni kívánta e' vájásokat; de szerencsére még jókor rajta érték, és érdeme szerint megkopogtatták körmeit.

De hijában, innét is meg kellett válni, e' szép haza végső tanyájától, és a' kerek földnek e' drága követől! — Szomorú ötlet a' megválás; 's ki tudja, marad-e még ez életben a' viszonzásra idő! Szokott sorsa a' halandóknak!

Egy órányi ladikázás után Stresa-nál ismét szárazra kelve, noha még jó ideig maradtunk a' szép tónak hullámai között Arona-ig, de a' borromei szigetek hamar eltűntek szemeink elől, 's ezekkel a' vidék kelleme is. Aronán innét mintegy 4 órányira, a' tónak jobb partján levő dombon, egy óriási nagyságú képszbrot pilantánk-meg; 's ez Borromei Károlynak óriási bronz szobra közel Aronához; melly mivel a' dombnak tetőpontjára van helyezve, valamint messziről, ugy közlől is bámulatos tekintetű. Miként tett Borromei Károly illy nagyszerű emlékre érdemet, lássuk e' következő rövid életrajzból: 1538-ik évi őszhó 2-kán született Aronában. Szüléi őt papi életre szánták, 's mivel 4-dik Pius pápa nagybátyja volt, olly gyorsan ment fokról fokra a' hivatalokon, hogy még fia-

tal éveiben bibornok, és milanoi érsek lön. 1562-ben meghalván testvér-bátyja, noha a' pápa akarhatja is az volt, hogy a' világi életbe lépjék vissza, ő mindazáltal állhatatosan megmaradt már eddig választott hivatásánál, és 1568-ban mindenkorra határozá-el Milanóban lakását. Itt neki, minthogy 80 év előtt lakott csak Milanóban érsek, 's így az egyházi dolgok igen hanyatló állapotba jutának, egy új mező nyílt. — Első gondját is tehát az egyház rendezésére fordítván, tovább a' nép nemesítéséhez fogott. Megszépítette a' főegyházat; megjavítá az isteni szolgálatok rendszerét, és jó szónokok ide állítása által az ajtatos látogatók számát nevelé; papnevelő intézeteket, világi tanodákat alapított, és különös figyelmet fordított az ifjúság neveltetésére. Szóval, Milano kevés jót és szépet mutathat, mire az ő alapítványa nem emlékeztetné. 80,000 aranyra (Ducati) mentt esztendei jövedelméből 60,000-et adott az emberszerető, alapítványainak fentartására; maga személyére beérván a' maradékkal. 1570-ben, midőn Milanóban a' dögvész dühöngött, előre látó gondossága menté-meg az emberiség nagyobb részének életét. Mind ennyi erény között sem menetkezhettek-meg a' kaján irigység nyugtalanításaitól, annyira, hogy állhatatosságát végre a' gonoszok fondorságai boszúságokra ingerlék, 's ezen epesztés, valamint testének gyakori ostorozása egységét elgyengítvén, 46 évű korában meghalt, és 1610-ben a' szentek lajstromába irattatott.

Éppen vasárnap volt, midőn az óriási művet nézet-fárgyul tűzők-ki magunknak. Szörnyű néptömeg tódult Aronából és vidékéről a' hegyre; mert e' képszobor bucsú-járó helye a' környékbelieknek. Itt hallgattuk mi is a' reggeli misét egy igen derék ésszép templomban; végét azonban sehogy sem tartottuk tanácsosnak megvárni az isteni szolgálatnak; mert az ide gyülekezett ajtatos népnek a' szent szobrába mehetés babonaságig megszokott gyakorlata minden bizonynyal vissza fogott minket tartóztatni ennek megszemlélésétől. Valóban egy rendkívüli csuda-nagy szobor ez, mely az ábrándos századoknak egeket vivő óriásira emlékeztet. Nem kevés veszélylyel, összekötözött lajtorjákon mentünk a' talpalatra (Piedestal), hol a' szentnek lába állott, melyet én megmérvén, a' kar-ingnek egyik ránczán átbujtunk jobb részről a' canonisált bibornok belseibe. De még e' belrészek átvándorlásával sem elégedők, a' szobornak orrába is beültünk. — Már bármilly idegennek látszék is néhányaknak eme kitétel, de elég csudálatos volt nekünk is; a' tisztelt olvasóknak pedig, hogy némi fogalmat szerezzenek maguknak, megemlítendőnek véltem.

Ezen óriási képszobor 1624-ben Borromeo Fridrik bibornok költségein készült, és pedig: 1,100,000. milanoi livre-be került.

Mértéke e' következő:

	parisi láb:	
Talpalat (Piedestal)	36,	0.
Szobor	72,	0.
Fej átmérője	20,	0.
Orr magassága	2,	7.
Ennek szélessége	1,	0.
Fülek hossza	2,	7.
Szemek szélessége	1,	6.
Száj szélessége	2,	4.
Kar hossza	28,	0.
Imádságos könyv magassága	13,	0.
Ennek vastagsága	2,	6.
Kéz szélessége	4,	6.
Hüvelkuj hossza	4,	3.
Ennek átmérője	3,	2.
Mutató uj hossza	6,	0.
Öltözet átmérője	54,	0.
Láb szélessége	4,	0.

N—böl. *Vértesi.*

TERMÉSZETI TÖRTÉNET 'S TUDOMÁNY.

A' varangyos békák hosszas életéről már többen regéltek; de oly félrecesvarhatlan bizonyítványát állításának nem adá még senki, mint utóbbi tíz év óta 's most ismét legközelebből angol föld. Ugyan is a' „Stirling Observer“—ből ezt olvassuk: „egy vaspálya tunnelljénél dolgozók minapában hetven lábnyira a' föld alatt egy agyagrétegben élő varangyos békát találtak, mellynek szemei élénkek 's csillogók voltak. Midőn ez állatot napfényre vitték, megdöglött. Nehány év előtt pedig a' nem régiben megholt Wilson, szénárus, talált 20 lábnyi mélyben egy befalazott varangyos békát. Még nevezetesebb eset azonban a' következő: Glasgow mellett, a' govani kőszénbányában, egy löporral szétvettett 's félig kiégett nagy kőszén darab közepében találtak illy állatot. A' béka nagy és egészséges volt; szemei hiúzéként ragyogtak. A' tanácsházhoz vitetvén, kerékagyba zárattott, melly minden oldalról keményen bedugatván parafával, ismét elásattaték. Esztendő mulva újra kiemeltetvén, élve találták, és azóta folyvást él Glasgowban. Mintegy 10 év előtt bizonyos ember kőblábnyi katulyába zárván egy békát, három lábnyi mélybe ásta azt; 's ez is életben maradt.

Ehető föld. — A' kliken-i íráskronikák bizonyítják, hogy Dessau mellett Coswig-ban bizonyos föld neme van, mellyet a' föld népe nagy éhség idején egykor táplálékul használt. Schaffarinsky, porosz bányai tanácsnok, a' krónika utasítását követvén, hosszas keresés után csakugyan megtalálta a' kérdéses földet Elba partján, a' víz színe fölött 10-20 mélyben. Schaffarinsky jelentése szerint e' föld anyagos, szürkés sárga, fehér pontocskákkal áttördeltt, általán ázalékférgekből 's növény-maradványokból összerakott, 's ennek eredményében állatnövényi állomány. E' körülmény földré-

szünkre nézve uj; a' kaspi tenger mellett vagy déli Amerikában nem ritkaság bizonyos szalonnánemű földnek ételre használtatása: azonban ugy hiszszük, hogy ott is inkább csak gyomortömésre, 's az éhség kínainak ideigleni lecsillapítására szolgál, mint az elerőtlenültt testnek táplálására 's erősítésére.

Időszaki némaság. — Seidel, porosz orvos, jelentése szerint Sléziában egy egyébiránt egészséges, 38 éves asszony él, ki, nem tudni, mi okból, 6 évvel ez előtt egészen elvesztvén hangját, azt ismét megnyeré, 's ez időtől rendetlenül több napig egészen néma, majd ismét szózatoss.

Vesztség elleni szer. — Fabris, lovag, a' Giunza amerikai növényt említi olasz lapokban, mint amaz égöv alatt hathatós védszert a' veszett ebek és mérges férgek marása ellen. E' növény a Rio-de-la-Plata partjain és a' Cordillerákon honos, csakhogy az évről nem minden részében tenyészik, 's így Fabris ur is, minthogy ott tartozkodása a' növény tenyészésének idején kívül esett, csak keveset hozhatott magával, 's ezt is két részre osztva, felét Milanónak, felét Velenczének ajándékozta; egyszersmind közzé teszi a' bánásmódot is, miszerint már tulajdon szolgáloján segített. Sietünk ez érdekes tudósítást olvasóinkkal is közleni, 's tiszta szívből ohajtjuk, vajha az égnek e' rémitő csapása ellen már egyszer csakugyan biztos rendszer találkoznék.

Tengeri kór gyógyszer. Milly kellemetlen e' kór, a' tengeri utazók leginkább tudják. Nem minden olly szerencsés, mint Herbold, ki midőn a' német operával Londonba utazott, baj nélkül szállt partra, 's Neptun isten és saját egészségére mosolygva üritett-ki egy pohár bort. Legközelebb-ről Wilde, angol, legbizonyosabb gyógyszernek ajánlja e' baj ellen a' következőt. Ki érzi, hogy a' tengeri kór kerületi, feküdjék hanyatt ágyába, hunyja-be szeméit, 's csak keveset egyék; legokosabban cselekszik pedig, ha kevés húst és fehér kenyeret eszik, 's mellé kevés pálinkát és vizet iszik. A' meleg ételtől azonban mindennek felett őrizkednie kell.

KÜLÖNFELE.

Parisi vendégszolgák. — A' garçon de restaurant azon gondoskodás tekintetéből, melyet a' vendégszobára fordít, a' dame du comptoir-ral, 's vérebén rejtezett tagzó (analyticus) szelleménél fogva a' konyhaigazgatóval van némi rokonságban. Három szóval leírva: ő tanult, deli 's emberismerő. Mielőtt porcellan tányérhoz nyulni 's köténytét fölővedzni engednék, szigorú vizsgálatot kell kiállnia, valljon tudja-e, mi a' narancssal készült fogoly; tud-e a' fűszeguszónak gerinczével bánni; érti-e az aprószőlős citromviz készítését, 's van-e szíve a' minden idegennek tartozó figyelem mellett kitünőbbleg ügyelni a' mindennapos vendégekre.

Olly vendégekre nézve, kik evés közben szünetlen csacsognak, bölcsen tudja a' tálnok (garçon de restaurant), hogy a' szőlőtét Noe ültette, 's az Anachoreták gyökerekkel és sáskákkal élnek. A' tálnok szint'ugy tudja a' IX-ik Károly udvaránál dözsölő Amazonok történetét, mint XVIII-ik Lajos cotelette-jeiét; az amiens-i pástétom, quercy-i szarvasgomba, provence-i piskóta 's toulousei kövér májokról kielégítő földirati adatokkal szolgál; tanulta, mint lehet tojással a' bort megtisztítani, 's murokból madeirát készíteni. A' bálványtanból is beszél veled Momus, Bachus, Pomonáról és Ceresről; mert Bachus egy borkereskedő czimere, Pomonát pedig valamely nap-tár czimlapján látta. Mi több, a' színi előadásokról is tud veled fecsegni; mert látta „a' titoknok és szakács“ 's „a' pénztelen falánk“ adatását.

Ha hat órákor az étterembe lépsz, a' tálnok szemeidből kiolvassa már, mit fogsz megemészteni. Borjú-kolbászkákat (andouillette), spékelt csibeszárnyakat, pergelt maccaronit, birsalma-sajtot, 's jó vörös neufchatel-it; mind ez szemedben van megírva, 's kétszeri látás után annyira ismer a' tálnok kívül belül, hogy akár szájadat se nyisd-fel, még is kényed 's kedved szerint fog szolgálni.

Kalapod állása, köpönyeged leejtése módjából gyomrod terjedtségére és étvágyadra nézve olly biztosan következtetend, mint ajkaidról megítél, valljon soká sétáltál, osztrigát kívánsz-e, valljon egésséged gyomortöltőt, levest, és táplálót szenved-e meg, vagy piritottat és gyöngye csibéket; mi több, azt is, valljon éhség vagy unalom üz-e asztalhoz.

A' tálnoknak száz meg száz kedveltető sajátsága van; agglegény szükségből 's gyöngélkedő hivatásánál fogva; a' csizmát gyűlöli; harisnyát, czipőt 's nem ritkán üngfodort is visel; mozgékony, élénk, ügyes, hallgató, udvarias; pezsgővel soha meg nem keresztel; csemege-feladásnál gondosan sepi-le asztalról a' kenyérmorzsát; szájöblítésre langyos vizet hoz; a' költséget beszedi a' nélkül, hogy maga részére valamit kívánna.

A' tálnoknak neve többnyire Jean vagy George: éles és megkülönböztető szemei vannak; figyelmét mi sem kerüli-el az étteremekben. Ha valamelly hölgyet százszor látott is, úgy tesz, mintha nem ismerné, 's ezt mind azért, minthogy ezek kísérelőiket gyakran változtatják. Jean vagy George látja ugyan az asztal alatt váltott titkos kézszorításokat, az óvakodó lábtapodást; fülei megértik a' férjeket becsuteltető szokat, 's az ollyakat is, melyek valakit hivatalától megfoszthatnának; ott van, hol minden kormányt életetnek, hol minden hatalmasság egésségeért isznak; ő mindenütt jelen van, mindent hall, lát, a' hallgatás kötelessége, 's a' hallgatókynyság erénye; ő a' magányszoba némája 's étterem remetéje.

(Francia után) Hangácsy.

Jocus szelenczéből. — 1), Hogyan van, hogy N. olly jó 's csipős criticus, midőn töle a' tökély középszerű mértéken túl emelkedő művet még nem olvasék? — kérdezteék valaki. — „A' leggyengébb és szeszelenőbb borból nem gyéren legjobb 's legcsipősb ezet válik!“ — volt a' válasz.

2) Egy rablónak megengedettett kénye szerint halálmet választhatni. — „O hát t. uraim engedjék-meg öregségemben meghalhatnom!“ — Ez ötlet a' haláltól felmenté.

3) M—i vásáron egy bottal kereskedő pórsuhanczot így hallék kiáltozni: „botot annak, kinek pénze van!“

4) Megrögzött szokása volt egy apródnak csak a' csemetyű negyedszeri hívásakor uránál megjelenni. Ura ezért jól megdöngeti, de az elméncz apród így szállal-fel: „kérem tens uraság! öltönyt porozni az én tisztém.“

5) Vásáron észrevevé egy szatós, hogy egy serény kéz tilos fogást akar tenni a' néphullámok tolongásai közt. — „Hohó! — szállal-meg — így nem adhatom!“ — „Hja, nekem másképp' nem kell!“ — hangzék a' válasz.

6) Didergünk, tüzet a' kandallóba! — szólt az N. fogadóba érkezett vendégeknak egyike egy ujoncz tálnokhoz. „Hány személyre tetszik parancsolni?“ — kérdé az együgyű.

7) Hercules' 13-ik hős tette. — Diogenes egyszer fa szűkében levén, Hercules fa-emelvényét összedarabolá, 's vele táplálta a' haldokló tüzet így mormogva: „tizenkét hős tetted volt, ez a' tizenharmadik; főzz nekem tápszert, 's szabad vagy!“

Gigler József.

Szerkeszti Mátray Gábor, halpiacson, Dencs-ház, 86-dik sz. a.

Nyomatik Trattner-Károlyi' betűivel, angol vas-sajtón
uri utsza 612.